

ΤΟΥ ΣΑΒΒΑ ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ
spats@enl.auth.gr

Εμφυλες συγκρούσεις

Η «Ολεάννα» στο θέατρο «Αμαλία»

Στην «Ολεάννα» όλα είναι εις διπλούν. Δύο πρωταγωνιστές, δύο πράξεις, δύο νικητές, δύο προσώπια, δύο σημασίες. Κάθε γύρος αναδεικνύει και έναν κυρίαρχο. Τον καθηγητή ο πρώτος, τη φοιτήτρια ο δεύτερος. Όμως, καμιά νίκη δεν ξεκαθαρίζει τα πράγματα. Ο θεατής διερωτάται διαρκώς κατά πόσο η Κάρολ προσπαθεί να παγιώσει τον Τζον, κατά πόσο οι κατηγορίες της είναι βάσιμες ή μήπως είναι απλώς η πρώτη που έχει το θάρρος να προκαλέσει τις εξουσιαστικές μεθόδους του δασκάλου της ή κατά πόσο είναι τελικά τόσο αθώα όσο διατείνεται; Ή μήπως ο Τζον είναι τόσο πολύ «βουτηγμένος» στο σύστημα που αδυνατεί να καταλάβει ότι αυτά που λέει και πράττει είναι σεξιστικά; Και πώς πρέπει να σκεφτούμε όταν χειροδικεί εις βάρος της; Είναι δείγμα ενοχής, δικαιολογημένης οργής; Τελικά, η δύναμη, όπως και η αλήθεια του έργου, βρίσκονται σε αυτά που δε λέγονται;

Η ουτοπία της «Ολεάννας»

Ο Μάμετ καλεί το κοινό του να πάρει θέση σε αυτά και άλλα ζητήματα που αγγίζουν, πέρα από τη μάχη των φύλων, και προβλήματα λογοκρισίας, πολιτικά ορθού λόγου, καθώς και τους αναπαραστατικούς κώδικες των δύο φύλων στο θέατρο. Το έργο συνεχίζει τη συγγραφική εξερεύνηση ενός κόσμου που παραμένει ένα πεδίο συγκρούσεων, όπου τα βασικά αισθήματα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ορθολογικού λόγου έχουν χαθεί. Εξ ου και ο τίτλος του, «Ολεάννα», που παραπέμπει στις αντι-ουτοπικές κοινωνίες του 19ου και 20ού αιώνα, οι οποίες, ενώ δημιουργήθηκαν με τις καλύτερες προθέσεις, στην πορεία εξελίχθηκαν σε καταστροφικές κοινωνίες. Κατά τρόπο ανάλογο και ο πολιτικά ορθός λόγος, μολονότι ήρθε να βελτιώσει κάποια πράγματα, εν συνεχεία μετεξελίχθηκε σε ένα καταπιεστικό εργαλείο χωρίς ζωή. Λόγος μονοσήμαντος, επικίνδυνος, δικτατορικός.

Η σκηνοθεσία του Μάμετ

Όταν ανέλαβε να σκηνοθετήσει το έργο ο ίδιος ο Μάμετ, έκανε αυτό

που συνηθίζει να κάνει: υπέταξε τα πάντα στις λέξεις (του). Αλλωστε είναι γνωστό πως για τον Μάμετ οι ηθοποιοί είναι χρήσιμοι μόνο για να αρθρώσουν το λόγο του συγγραφέα. Υπάρχουν γι' αυτόν και μέσα από αυτόν. Ιδού το σχόλιό του για την «Ολεάννα»: «Δεν υπάρχουν χαρακτήρες», μόνο λόγος. Σαφέστατος και στην πράξη. Η Κάρολ, στη νεοϋορκέζικη προμιέρα (όπου την υποδύθηκε η δεύτερη σύζυγός του), ήταν ντυμένη εντελώς απρόσωπα, θυμίζοντας την ομοιομορφία της μαοϊκής Κίνας. Ο Μάμετ την ήθελε στη σκηνή να μιλά εξ ονόματος

ενός συλλογικού σώματος κι όχι γι' αυτήν. Εξ ου και η ταχύτητα που επέλεξε να δώσει στην εκφορά του λόγου. Δε σ' άφηνε να πάρεις ανάσα, να σκεφτείς. Λόγος γυμνός, χωρίς φιοριτούρες και βαριδιές. Χρόνος: 75 λεπτά.

Η σκηνοθεσία της Καλαϊτζή

Η ελληνική εκδοχή κράτησε 85 λεπτά. Και τούτο γιατί η Γλυκερία Καλαϊτζή, που υπογράφει τη σκηνοθεσία για λογαριασμό της ομάδας Passatempo και της Πειραματικής Σκηνής (Θέατρο Αμαλία), επιχειρήσε να φτιάξει ζώντα πλάσματα που

να σημαίνουν κάτι περισσότερο απ' αυτά που λένε. Έτσι, τους έδωσε περισσότερο χρόνο. Η εξέλιξη της πρώτης πράξης τη βοήθησε να πάει προς τα κει. Στη δεύτερη πράξη, όμως, όταν αναλαμβάνουν δράση τα «υποβόλεια» των χαρακτήρων και απόλυτος κυρίαρχος γίνεται πια η γλώσσα τους, μια γλώσσα ήδη βεβαρημένη, η σκηνοθεσία δείχνει κάπως αμήχανη. Έχοντας να διαπραγματευτεί σχεδόν αυτοματοποιημένους χαρακτήρες, δηλαδή χαρακτήρες που δε σκέφτονται πριν μιλήσουν, δυσκολεύεται να κρατήσει τους ηθοποιούς της μέσα στο κάδρο.

Οι δύο μονομάχοι

Έτσι: ενώ η ερμηνεία του Γιάννη Μόχλα στο πρώτο μέρος κουβαλά την επιθυμητή αμφισβήτηση, δηλαδή βγάζει τις καλές του προθέσεις, ενώ δεν κρύβει και τις υπόγειες διαθέσεις του, έστω και σκοτεινές, στο δεύτερο μέρος δείχνει να κινείται χωρίς ξεκάθαρο μπουσουλά. Θαμπώνει η παρουσία του. Ακόμη κι αυτός ο λόγος του, ο πιο νατουραλιστικός λόγος που έγραψε ποτέ ο Μάμετ για ήρωά του (πολλά τα εύσημα για τη μετάφραση της Καλαϊτζή), χάνει από τη λάμψη του. Ανάλογα τα σχόλια και για τη Νανά Παπαγαβριήλ. Ευανάγνωστη και πειστικά «ανασφαλής» στο α' μέρος, δυσνόητη όμως στη μεταμόρφωσή της σε φεμινιστική λαίλαπα στο β' μέρος.

Όσο για το σκηνικό-ρινγκ (της Ευαγγελίας Κιρκινέ) μου φάνηκε πολύ δεσμευτικό ως ιδέα. Γιατί τόσο ξεκάθαρο σχόλιο;

Συμπέρασμα: Μια παράσταση που πάλεψε με τον αναβράζοντα νατουραλιστικό λόγο του συγγραφέα, διεκδικώντας ένα δικό της κόπια-ϊτ. Εάν δεν υπήρχαν οι αρρυθμίες από την αμηχανία του β' μέρους, θα έβγαιναν στο φως καλύτερα τα υποστυλώματα της όλης προσπάθειας. Αλλά κι έτσι, εγώ θα τη συνιστούσα.

Ο πόλεμος των φύλων

Όταν το έργο του Μάμετ «Ολεάννα» έκανε προμιέρα στη Νέα Υόρκη τον Οκτώβριο του 1992, στα πρωτοσέλιδα των αμερικανικών εφημερίδων της εποχής κυριαρχούσαν οι γαργαλιστικές λεπτομέρειες γύρω από τις κατηγορίες της Ανίτα Χιλ εναντίον του εισαγγελέα Κλάρενς Τόμας για σεξουαλική παρενόχληση. Οι φεμινίστριες, ήδη σε εμπόλεμη κατάσταση, άλλο που δεν ήθελαν. Αμέσως μετά την προμιέρα βγήκαν στις επάλξεις, για να κατηγορήσουν τον Ντέιβιντ Μάμετ ως σεξιστή, λέγοντας ότι έφτιαξε μια γυναίκα καρικατούρα, που παρέπεμπε πιο πολύ στις μάγισσες

του 17ου αιώνα, παρά στη σύγχρονη γυναίκα. Η όλη συζήτηση πήρε τέτοιες διαστάσεις, που κατάφερε να συρρικνώσει το εύρος του έργου στο επίπεδο μιας απλής δραματικής πρότασης γύρω από τον «πόλεμο των φύλων». Αδικο, σίγουρα. Γιατί η «Ολεάννα» μπορεί να μην είναι το τέλει έργο, μπορεί να μην προκαλεί πια κοινωνικό διάλογο (πολλώ δε μάλλον συγκρούσεις), δεν παύει όμως να είναι ένα χρήσιμο έργο, υπό την έννοια ότι εκθέτει την κατάντια του πολιτικά ορθού λόγου, που φαντάστηκε ευτοπίες και κατέληξε σε μια έρημο από δυστοπίες.